

המלבושים הכבדים בהם היינו לבושים. זכור לי מראה הרחוב מהקומה השנייה של מלון קמיניץ, החמורים, הרעש ברחוב, המרכבות.

מהמושבה קוסטינה², מקומנו הראשון בארץ, יש לי זכרונות מעטים בלבד. נסענו בעגלה מיפו בחודש פברואר. על העגלה היו כל בני המשפחה, לרבות עמנואל התינוק, ואני ישבתי למעלה על המזוודות והתרכוסים והסתכלתי על הגלגלים הנכנסים תכופות לתוך שלוליות ונחלים ומתיזים לכל עבר... קוסטינה היתה באותם ימים הישוב המרוחק ביותר בדרום הארץ. מאחר שהועד האודיסאי של חובבי ציון תמך במושבה והחזיק את בית הספר במקום, קיבל אבא, בהמלצת אוסישקין, את תפקיד המורה במושבה. המושבה מבודדת ורחוקה מכל ישוב יהודי.

מקוסטינה ליפו היה אבא הולך ברגל. מגיע עד גדרה, נכנס לכוס תה אל ידידו חזנוב, משם לרחובות אל סמילנסקי או ידיד אחר. מגיע ליפו, וחוזר באותה דרך.

מקל במבוק עבה שכרת במקוה-ישראל שימש אותו בדרכו. מקל שלא נפרד ממנו גם בשנים הבאות.

בחופש הגדול עברנו ליפו וגרנו בדירה שכורה בנווה צדק. אבא, יחד עם כל המורים, השתתף בשעורי השתלמות במשך החופש. המורים ברובם הגיעו מחוץ לארץ לא מזמן, זויים לגיאוגרפיה ולטבע של ארץ ישראל. לימודי טבע למדו מפי אהרון אהרונסון³, ציור בהדרכת פרופסור שץ⁴, ועוד.

חזרנו לקוסטינה לשנת הלימודים השנייה. עוד לפני שזו הסתיימה התגלע סכסוך עם האיכרים, ואבא ביקש וקיבל רשות לעזוב את המושבה. בקוסטינה היינו בסך הכל כשנה ורבע, אחר כך עברנו ליפו.

ביפו למדנו בבית הספר לבנות. הסיבה היתה פשוטה. עבור בנים היה קיים אותה עת בית טפר אחד בלבד, בית ספר "אליאנס" ששפת הלימוד בו צרפתית, והמורים העבריים כולם החרימו בית ספר זה. לכן למדנו, אחותי רוחמה ואני, בבית ספר לבנות, בית הספר הראשון בעיר יפו שבו לימדו בעברית. למדו איתנו בני מורים נוספים, מהם שהתפרסמו במשך הזמן, כמו נחום גוטמן ואחרים.

ב-1905 עם גל היגליה לארץ אחרי פרעות ברוסיה, הגיעו ליפו עולים רבים, משפחות וילדים, נפתח בית ספר עברי גם לבנים. אותו זמן, בו המה הרחוב